

Asia: VN/8051/2019

Valtioneuvoston periaatepäätös suomalaisesta demokratiapolitiikasta 2020-luvulla (luonnos)

Lausunnonantajan lausunto

Lausuntonne ja yleiset kommenttinne demokratiapolitiikan tilasta, suunnasta ja seurannasta

Kiitämme vasemmistoliitossa pyynnöstä lausua valtioneuvoston demokratiapoliittiseen periaatepäätökseen liittyen. Esitetyssä luonnoksessa on selkeät vahvuutensa ja heikkoutensa. Periaatepäätös esittelee asiantuntevasti ja perustellusti demokratian nykytilan haasteet ja esitetyt ratkaisut haasteisiin. Toisaalta siinä linjattavat tavoitteet ovat epäkonkreettisina ja vaikutuksiltaan riittämättöminä toimenpiteinä ristiriidassa periaatepäätöksen oman tilanneanalyysin kanssa. Ehdotamme konkreettisia toimenpiteitä, joiden kirjaaminen periaatepäätökseen tukisi siinä esitettävää demokraattisten oikeuksien vahvistamista ja laajentamista.

Periaatepäätös perustuu analyysiin demokratian, oikeusvaltion ja ihmisoikeuksien "kolmiyhteydestä", mikä resonoi vahvasti vasemmistoliiton perusarvojen kanssa. Demokratia, ihmisoikeudet ja oikeusvaltio ovat sivistyneelle yhteiskunnalle välttämättömiä. Kiitämme oppinutta ja tutkimustietoon perustuvaa otetta luonnoksessa.

Ajankohta periaatteiden julki lausumiselle on hyvä. Perus- ja ihmisoikeuksista on pidettävä kiinni erityisesti vaikeina aikoina, kun väkivaltaiset konfliktit tai maailmanlaajuiset pandemiat ravistelevat turvallisuudentunnettamme. Samalla on tärkeää, että valtiollista demokratiapolitiikkaa suunnitellaan pitkäjänteisesti ja ylivaalikautisesti. On hyvä, että eri vaalijärjestelmien etujen selvittämistä jatketaan tarkastelemalla mahdollisuutta siihen, että äänestäessä voisi valita (ehdokkaan lisäksi tai ehdokkaalle vaihtoehtoisesti) puolueen. Nettiäänestyksen merkittävien riskien korostaminen on tärkeää, samoin kuin sen kyvyttömyyden ratkaista äänestysaktiivisuuden laskua.

Periaatepäätöksessä tuodaan kiitettävästi esille, kuinka luokkaerojen kärjistyminen on rapauttanut sekä luottamusta demokraattiseen järjestelmään että osallistumista vaaleihin ja kansalaisyhteiskuntaan. On toimittava sen puolesta, että demokratia pysyy kaikille avoimena, eikä vain yhteiskunnan hyväosaisimmille saavutettavana.

Luonnoksessa on nähtävissä jännite kahden demokratiakäsityksen välillä. Yhtäältä periaatepäätös korostaa, että liberaalissa demokratiassa edustajat käyttävät valtaa kansalaisten puolesta. Toisaalta periaatepäätöksessä tunnustetaan, että perustuslaki edellyttää valtiovaltaa turvaamaan ihmisten osallistumismahdollisuudet itseään koskeviin päätöksiin.

Osallistumisen eriarvoistumiskehitys ja luonnoksessa mainitut OECD:n suositukset uusien demokraattisten toimintamallien käyttöönottoon tulee ottaa vakavasti.

Linjaus 1: Vaalijärjestelmä on toimiva, turvallinen ja luotettava. Jokaisella on yhdenvertaiset mahdollisuudet ja riittävät valmiudet käyttää osallistumisoikeuksiaan

Toimenpide-ehdotusten teemat edustuksellisen demokratian toimivuuden parantamiseksi

- *Vaalijärjestelmän uudistaminen*
- *Vaalien turvallisuuden vahvistaminen*
- *Äänestysmahdollisuuksien joustavoittaminen ja sähköisen äänioikeusrekisterin laajamittainen käyttöönotto*
- *Äänestysaktiivisuuden ja monipuolisen ehdokasasettelun edistäminen*

Osallistumisen eriarvoistumiskehitys ja luonnoksessa mainitut OECD:n suositukset uusien demokraattisten toimintamallien käyttöönottoon tulee ottaa vakavasti. Konkreettisina ehdotuksina periaatepäätöksessä tulisi mainita seuraavien toimien selvittämistä parlamentaarisesti:

- Äänestysikärajan alentaminen kunta- ja aluevaaleissa 16 vuoteen.
- Vaalikampanjoiden rahoitukseen säädettävät euromääräiset katot tasa-arvoisen ja demokraattisen ehdolle asettumisen sekä edustuksellisen demokratian turvaamiseksi.

Linjaus 2: Suomessa on käytössä monipuoliset osallistumismahdollisuudet ja yhä useampi käyttää poliittisia- ja kansalaisoikeuksiaan

Toimenpide-ehdotusten teemat edustuksellisen demokratian toimivuuden parantamiseksi

- *Yhdenvertaisen osallistumisen edistämien ja kytkeminen vahvemmin osaksi päätöksentekoa ja valmistelua.*
- *Osallisuusjärjestelmien kehittäminen sekä arviointi kunnissa ja hyvinvointialueilla.*
- *Aloite-instrumenttien tarkastelu sekä erilaisten osallistumis- ja vaikuttamismenetelmien laajamittainen hyödyntäminen. Digitaalisen osallistumisen ja verkkodemokratiapalvelujen kehittäminen.*
- *Osallistumistoimien arviointi ja mittaaminen sekä yhdenvertaisen osallistumisen kehittäminen.*

Konkreettisina ehdotuksina periaatepäätöksessä tulisi mainita seuraavien toimien selvittämistä parlamentaarisesti:

- Kansalaisaloitteen aseman vahvistaminen lainsäädännössä tehden aloitteen tekijöiden kuulemisesta pakollista eduskuntakäsittelyssä. Tulisi varmistaa, etteivät kansalaisaloitteet raukea vaalikauden vaihtuessa eikä muotovirhe aloitteessa olisi peruste aloitteen käsittelyn hylkäämiselle.
- Sitovat kansanäänestysten ja yhdistysten sitovien jäsenäänestysten kirjaaminen lakiin suoran demokratian vahvistamiseksi.
- Osallistuvan budjetoinnin ja kansalaisraatien edistäminen päätöksenteon kaikilla tasoilla siten, että näiden kansalaisten tuottamien ehdotusten ja raatien puntaroinnin lopputulemat ovat päätöksentekijöitä vahvemmin velvoittavia

Linjaus 3: Demokratia-, ihmisoikeus- ja mediakasvatus sekä jatkuva oppiminen tukevat osallistumisoikeuksien toteutumista

Toimenpide-ehdotusten teemat demokratia-, ihmisoikeus- ja mediakasvatuksen tukemiseksi

- *Nuorten koulutuspolkujen eriytymiseen puuttuminen varhaisessa vaiheessa. Osallistumista tukevan tietopohjan ja valmiuksien varmistaminen.*
- *Ajantasaisten koulutus- ja oppimateriaalien saatavuuden parantaminen (demokratia- ja ihmisoikeuskysymyksistä). Valtakunnallisen demokratia- ja ihmisoikeuskasvatuksen osaamiskeskuksen perustamisen selvittäminen sekä ajankohtaisten pilottihankkeiden tulosten valtakunnallinen jalkauttaminen.*
- *Opettajien perus- ja täydennyskoulutuksen pitkäjänteinen kehittäminen demokratia- ja ihmisoikeusasioissa.*
- *Kansalaistaitojen sekä avoimen keskustelun vahvistaminen disinformaation tunnistamiseksi ja torjumiseksi (ml. digitaalinen- ja mediakasvatus).*
- *Yleisten kirjastojen ja museoiden verkoston roolin vahvistaminen yhteiskunnallisen osallistumisen ja medialukutaidon vahvistamisessa.*
- *Demokratiaa, ihmisoikeuksia ja medialukutaitoa koskevan osaamisen vahvistaminen ja painoarvon lisääminen kotoutumiskoulutuksessa sekä monikielisessä yhteiskuntaorientaatiossa.*
- *Riittävien resurssien turvaaminen kansalaisyhteiskunnan toimijoille demokratiaa, ihmisoikeuksia ja medialukutaitoa koskevan koulutuksen tarjoamiseen.*

-

Linjaus 4: Avoin, läpinäkyvä ja vuorovaikutteinen hallinto vahvistaa luottamusta. Päätöksenteko on tietoperusteista

Toimenpide-ehdotusten teemat, joilla hallinnon avoimuutta ja läpinäkyvyyttä voidaan edistää

- *Julkisen hallinnon viestinnän kehittäminen yhteiskunnan toimintaan liittyvissä asioissa.*

- *Julkisuuslain uudistuksen loppuunsaattaminen. Avoimuusrekisterin saattaminen voimaan, seuranta sekä kehittämistarpeiden arviointi.*
- *Lainsäädäntöprosessin avoimuuden ja osallistavuuden parantaminen sekä virkamiesten osaamisen kehittäminen.*

-

Linjaus 5: Yhteiskunnallinen keskustelukulttuuri on rakentava, moniarvoinen ja syrjimätön sekä mahdollistaa eri väestöryhmien osallistumisen

Toimenpide-ehdotusten teemat, joilla keskustelukulttuuria voidaan parantaa

- *(Puolueiden välisen) dialogin ja yhteistyön tunnistaminen keskeiseksi elementiksi rakentavassa yhteiskunnallisessa keskustelukulttuurissa.*
- *Hyvien väestösuhteiden edistäminen dialogin keinoin.*
- *Oikeiden osallistumisinstrumenttien valinta osallistumisen eriytymisen vähentämiseksi.*
- *Viranomaistoimien jatkaminen ja osaamisen kehittäminen vihapuheeseen ja häirintään puuttumiseksi.*
- *Vihapuheen ehkäisy sekä tietoisuuden lisääminen vihapuheen ja häirinnän kohtaamisesta sekä sananvapauden rajoista.*

-

Linjaus 6: Aktiivinen ja elinvoimainen kansalaisyhteiskunta on keskeinen osa toimivaa demokratiaa

Toimenpide-ehdotusten teemat, joilla voidaan tukea kansalaisyhteiskunnan toimintaedellytyksiä ja osallistumista

- *Autonomisen ja elinvoimaisen kansalaisyhteiskunnan merkityksen tunnistaminen sekä kumppanuuteen perustuvan sektorien välisen yhteistyön edistäminen.*
- *Kansalaisyhteiskuntaan liittyvien muutosten ja niiden vaikutusten pitkäjänteinen arviointi ja seuranta.*
- *Kansalaistoiminnan rahoitus- ja varainhankintatietoisuuden ja osaamisen tukeminen sekä varainhankintainnovaatioiden kehittäminen.*
- *Nuorten vapaaehtoistoiminnan tukeminen koulujen ja oppilaitosten avulla.*
- *Kansalaisyhteiskuntatutkimuksen edistäminen ja tutkimustiedon parempi hyödyntäminen. Virkahenkilöiden kansalaisyhteiskuntaosaamisen ja –tietämyksen vahvistaminen.*
- *Kulttuurilaitosten roolin ja toiminnan vahvistaminen kotouttamisessa ja sosiaalisessa yhteenkuuluvuudessa sekä kulttuurin nostaminen kestäväen kaupunkikehityksen keskiöön.*

Linjaus 7: Suomi tukee demokratiakehitystä kansainvälisesti

Toimenpide-ehdotusten teemat, joilla voidaan tukea kansainvälistä demokratiakehitystä

- *Toimijoiden yhteydenpidon lisääminen kansallisella tasolla ja Suomen kansainvälisen demokratiatyön kehittäminen kokonaisuutena. Suomalaisen demokratia-, ihmisoikeus- ja oikeusvaltioalan asiantuntemuksen hyödyntäminen kansainvälisessä yhteistyössä.*
- *Politiikassa aliedustettujen ryhmien poliittisen osallistumisen vahvistaminen tukemalla kansainvälisesti puolueita ja parlamentteja. Erilaisten tapojen kehittäminen tukemaan eri toimijoiden osallistumisoikeuksien toteutumista sekä mediavapautta.*
- *Valtioneuvoston tutkimustoiminnan kehittäminen sekä seuranta kansainvälisen demokratiatyön vaikuttavuudesta ja kehittämistarpeista.*
- *Suomen aktiivinen toiminta Euroopan Unionin Team Europe Democracy–aloitteessa ja hallitusten välisissä demokratiajärjestöissä. Suomen tuki Kansainväliselle demokratia- ja vaaliapuinstituutille (International Institute for Democracy and Electoral Assistance, International IDEA).*

Laitinen Elias
Vasemmistoliitto rp